

N:o 181.

Af herr J. H. G. Fredholm, om skrifvelse till Kongl. Maj: med begäran om utfärdande af förordning om hvad vid upphandling, leverans eller entreprenad för det allmännas räkning bör iakttagas.

Af alla de åtgärder, som från statens sida kunna vidtagas för att befrämja den inhemska industrien, vill det synas vara få så förtjenta af omsorg som ändamålsenliga föreskrifter för de till millioner kronor uppgående inköp, hvilka årligen göras för statskassans räkning.

Det vittnar ej om någon djupare insigt i industriens väsen, om man tror att det till befrämjande af landets industriella utveckling är tillfyllestgörande att endast och allenast gynna den inhemska industrien framför den utländska. För denna utveckling är måhända vida viktigare att de beställningar för det allmännas räkning, som inom landet göras, utan undantag endast komma de industriens utöfvare till godo, hvilka i hvarje fall deraf äro mest förtjenta på grund af duglighet och redbarhet. I den mån sådant låter sig göra på lagstiftningens väg, har man också i utlandet sökt vinna detta önskemål genom att i lag föreskrifva de offentliga myndigheterna, huru de vid upphandling och arbetens utförande på entreprenad skola gå till väga. Särskildt har Tyskland oafslåtligen lagt sig vinn om att träffa därför nödiga bestämmelser. Ehuru man der för icke längre sedan än den 24 juni 1880 ordnade denna sak, har man likväl ej stannat dervid. Den 17 juli 1885 trädde nemligen i kraft en ny, på förutgången sakkunnig utredning grundad och i detalj noga utarbetad förordning. Om denna hyser man nu i Tyskland det hopp, att den skall motsvara det med densamma afsedda ändamål, som är att befrämja landets industri, och därför torde den vara förtjent af att uppmärksammas af de magtegende här hemma, om

de önska åt vårt lands industri bereda samma fördelar som man så nyligen beredt den tyska.

I de åtgärder beträffande denna angelägenhet, som hos oss hittills blifvit vidtagna, kan man svårigen spåra en sådan önskan. I allmänhet saknas andra för upphandling och entreprenader i lag gifna föreskrifter, än att de skola af vederbörande myndigheter verkställas. Beträffande åter sättet, på hvilket de dervid skola gå till väga, förskrifva sig de enda därför gällande föreskrifterna från den 20 december 1825 och afse dessa endast landt- och sjöförsvaret. Sedan dess har likväl mer än 60 år förflutit, och huru ändamålsenliga dessa föreskrifter än må kunna anses hafva varit på sin tid, så är dock att antaga, att de numera ej motsvara tidens fordringar, eftersom affärslifvet under den förflutna långa tiden i mångt och mycket undergått väsentliga förändringar. Under samma tid har derjemte dels uppstått nya förvaltningar, såsom i fråga om jernvägar och telegrafer, dels gamla förvaltningar, såsom fångvårds- och sjukvårds-, vunnit en högst betydande utveckling, att ej nämna sådana med statens inrättningar i nu omhandlade hänseende likställda kommunala, såsom gas- och vattenledningar med flera dylika.

Med undantag för landt- och sjöförsvaret saknas sålunda för alla nya och gamla förvaltningsgrenar i lag fastställda föreskrifter, huru vid uppköp och beställningar skall förfaras, oaktadt de flesta af dem årligen förbruka högst anseuiga mängder material af ett sammanlagdt värde uppgående till många millioner kronor. Ett lika förhållande eger rum med de äfven till ett värde af millioner kronor uppgående arbeten, såsom husbyggnader, hvilka utföras på entreprenad för det allmännas räkning, och om undantagsvis något stadgande derom förekommer, såsom i instruktionen för öfverintendentsembetet, så äro de lemnade föreskrifterna långt ifrån så fullständiga och betryggande, som de kunde och borde vara ej blott med hänsyn till det allmännas fördel, utan äfven med afseende på tillgodoseendet af den inhemska industriens intressen.

I betraktande af de högst betydande penningbelopp, hvarom här är fråga, kan man knappast undgå att förvånas öfver att intet under mer än ett halft sekel vidgjorts för att på ett tillfredsställande sätt ordna denna vigtiga angelägenhet. Behofvet af en ändamålsenlig lagstiftning i nu omhandlade hänseende framgår ej endast af en jemförelse med utlandet, utan hemtar sitt förnämsta stöd i de anmärkningar mot tillvägagåendet vid uppköp, leveranser och entreprenader, som på senare tider hvarken saknats eller varit sällsynta, ehuru de stannat man och man emellan. Då sålunda tidpunkten för afhjelpandet af de med bristen på ändamålsenliga lagstadganden förenade olägenheter redan länge varit

inne, synes ej förefinnas något skäl att nu uppskjuta frågans snara behandling.

För afhjelpandet af de befintliga olägenheterna måste naturligtvis i detta som i andra fall första villkoret vara, att om dem ega fullständig kännedom såväl med afseende på deras beskaffenhet som omfång. Att här närmare ingå på ett utrönande af olägenheterna och deras natur, skulle likväl leda till en allt för stor vidlyftighet, på samma gång det för syftet med denna motion vore ändamålslost, då meningen med densamma uppenbart ej kan vara, att nu få frågan definitivt afgjord, efter som därför erfordras en förutgående ej blott sorgfällig, utan äfven mångsidig utredning, men väl att få en sådan utredning till stånd. För vinnande af detta motionens syfte torde dock vara behöfligt att här anföra några af de med nuvarande sätt för inköp, leveranser och entreprenader förenade olägenheter.

I främsta rummet kan man då framställa anmärkning mot bristande offentlighet. Stundom, då kungörandet i tidningarna vore det enda rigtiga, inskränker sig offentliggörandet till infordrande af anbud från några få personer, hvarigenom mången urståndsättes att täfla, som i annat fall skulle hafva gjort det. Äfvenledes skulle med afseende på tillvägagäendet vid annonsering kunna ifrågasättas, om ej alla för det allmännas räkning afsedda uppköp borde kungöras i en särskild enkom för detta ändamål afsedd tidning, hvilken i likhet med hvad förhållandet lär vara i Belgien borde nummer för nummer spikas på alla landets rådstugor, eller på något annat och bättre sätt hållas för hvar man tillgänglig. Tydligt är, att om en sådan tidning bragtes till stånd, en och hvar skulle veta hvarest han kunde förvärfva kännedom om allt hvad som för det allmännas räkning vore afsedt att inköpas eller beställas, och att detta åter i sin ordning skulle framkalla ett ökad antal spekulanter. Upptoges ytterligare i denna tidning mot betalning äfven kommuners och enskilda personers anbud på leveranser och tillhandahölles tidningen för öfrigt allmänheten mot en lindrig prenumerationsafgift, så kunde statsverket måhända inbespara all annonskostnad, eller åtminstone högst betydligt reducera denna nu ej obetydliga utgift.

Det vill äfven synas, som det skulle vara i hög grad önskligt, om leveranser och entreprenader vid utbudandet sönderdelades i mindre poster af sinsemellan likartad beskaffenhet. Derigenom bereddes mindre industriidkare och handtverkare tillfälle att på ett direkt sätt i täflan deltaga. Nu få de esomoftast betjena sig af någon mellanhand, vid hvilkens fingrar alltid något stannar qvar af hvad som annars kunde komma industrien eller det allmänna till godo. För att ytterligare in-

skränka antalet af mellanhänder kunde man äfven föreskrifva, att lemnad uppgift på den, som varan producerat, gjordes till vilkor för anbuds antagande i alla de fall, då varans egenskaper och öfverensstämmelse med proftet ej kan bedömas blott och bart genom utseendet, såsom förhållandet är med en hel mängd handelsvaror.

Numera torde ock de flesta derom vara ense, att bestämmelsen om att minsta anbudet ovilkorligen skall berättiga till erhållande af leverans eller entreprenad ej bör utan alla undantag såsom regel bibehållas. Förnekas kan ej, att stora svårigheter skola blifva förbundna med att på ett klokt och betryggande sätt annorlunda ordna denna sak. Dock skulle man måhända kunna medgifva myndigheterna rätt att under vissa noga angifna förhållanden från antagande utesluta sådana låga anbud, som alldeles uppenbarligen stå i missförhållande till varans eller arbetets beskaffenhet. I vissa fall, då ett fullgodt och ärligt utfördt arbete är af lika vigt som billigt pris, vill det äfven synas, som val borde kunna få göras mellan exempelvis de tre lägsta anbuden. Skulle man anse en sådan myndigheternas ökade handlingsfrihet vara för saken gagnelig, torde likväl då blifva nödvändigt att i samband dermed föranstalta om något förfaringssätt, på hvilket den med beslutet missnöjde skulle kunna underkasta detsamma förnyad pröfning.

Vid byggnaders öfvertagande på entreprenad vill det af flera skäl synas, som något afseende borde fästas derpå, att entreprenören är boende på orten eller i dess närhet. Den föreskrifna kontrollen på arbetets utförande, hvilken under alla omständigheter bör ske på företags och ej på entreprenörens bekostnad, borde äfven till fördel för underentreprenörer kunna utsträckas till det sätt, hvarpå entreprenören fullgör sina förbindelser till dem. Det förefaller ock som rättvisan skulle kräfva, att ansvar drabbade de myndigheter, som utbjudit byggnadsföretag till entreprenad, för den händelse de till grund för anbudens afgifvande liggande planer och undersökningar ej skulle finnas vara rigtiga och förlust för entreprenören derigenom uppstå.

Nu rådande förfaringssätt med afseende på ställandet af borgen för leveransens eller entreprenadens fullgörande torde äfven i samband med allt det föregående behöfva och kunna ordnas på ett mera praktiskt och för leverantören eller entreprenören fördelaktigare sätt, än hvad nu är förhållandet. Önskligt vore äfven, om i lag fastställdes huru kompromisser skola utses och huru långt deras befogenhet kan utsträckas.

Ur flera synpunkter vore enklast och riktigast om föreskrifterna, för hvad som vid inköp, leverans och entreprenad vore att iakttaga, sammanfördes i en enda förordning, hvilken alla myndigheter hade att ställa

sig till efterrättelse, då af dem skulle anskaffas något för det allmännas räkning och på dess bekostnad. Derigenom undvekes den annars påtagliga nödvändigheten, att i de skrifna kontrakten gång på gång upprepa samma bestämmelser. Till fromma för administrationen skulle kontrakten då kunna betydligt förkortas endast genom att i dem hänvisa till förordningens bestämmelser. Äfvenledes, och hvad viktigare är, skulle de fastställda bestämmelserna för uppköp m. m. genom att upptagas i en enda förordning bättre lefva sig in i det allmänna medvetandet, i följd hvaraf de kunde verksamt bidra till utbredandet af en mera stadgad moral i handel och vandel, för så vidt de, hvilket är att antaga, blefve klokt och ändamålsenligt affattade.

Nu framhållna önskemål och andra dylika, hvilka likaledes kunna vara förtjenta af att beaktas, skola dock ej till allmän belåtenhet kunna vinnas, om vid förordningens uppgörande endast den administrativa uppfattningen får göra sig gällande; ty tydligt måste vara, att i sådant fall hufvudsakligast afseende kommer att fästas blott vid den trygghet för det allmänna, som i fråga satta bestämmelser skola komma att medföra. Huru viktig denna synpunkt än må vara, kan och bör dock frågan tillika ses från en annan sida. Ur denna senare synpunkt är det af synnerligt stor vikt, att bestämmelserna träffas på ett sådant sätt, att jemte trygghet för det allmänna äfven fördelar för landets industri kunna vara att af den hemta. Och för att denna andra sida skall kunna som sig bör tillgodoses, gifves ingen annan utväg än att tillfälle beredes med industriens förhållanden förtrogne män att samråda med på administrationens område erfarne, om hvilka och huru beskaffade de bestämmelser skola vara, som en blifvande förordning bör innehålla. Att dervid ej bör underlåtas att hemta all den lärdom man kan af de sätt, hvarpå denna angelägenhet blifvit ordnad i utlandet, säger sig sjelft.

På grund af hvad nu blifvit anfördt får jag vördsamt hemställa,

att Riksdagen behagade i skrifvelse till Konungen anhålla det Kongl. Maj:t täcktes efter hörande af sakkunnige män utfärda förordning om hvad som vid upphandling, leverans eller entreprenad för det allmännas räkning iakttagas bör.

Om remiss till tillfälligt utskott anhålles.

Stockholm den 31 januari 1887.

J. H. G. Fredholm.